

Frumvarp til laga

um breytingu á almennum hegningarlögum, nr. 19/1940 (hækkun kynferðislegs lágmarksaldurs).

Flm.: Gísli Rafn Ólafsson, Andrés Ingi Jónsson,
Arndís Anna Kristínardóttir Gunnarsdóttir, Björn Leví Gunnarsson,
Halldóra Mogensen, Þórhildur Sunna Ævarsdóttir.

1. gr.

Í stað orðanna „á aldrinum 15, 16 eða 17 ára“ í 1. mgr. 201. gr. laganna kemur: yngra en 18 ára.

2. gr.

Í stað orðanna „15 ára“ í 1. másl. 1. mgr. og 4. mgr. 202. gr. laganna kemur: 18 ára.

3. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarpið var lagt fram á 153. löggjafarþingi (35. mál) en náði ekki fram að ganga. Mál-ið er nú lagt fram að nýju að teknu tilliti til umsagna sem bárust á síðasta þingi. Á undan-förnum árum hafa #metoo-byltingar skekið samfélagið. Siðferðisþröskuldur samfélagsins gagnvart kynferðislegum tilburðum í garð barna er sífellt að hækka. Kynferðisbrotakafli al-mennra hegningarlaga var síðast tekinn til heildrænnar endurskoðunar árið 2007, sem hafði í för með sér ýmsar breytingar til hins betra frá því sem áður var. Hins vegar hefur verið ákall frá samfélaginu um að ganga lengra til að tryggja réttarvernd barna gagnvart kynferðislegri misnotkun af hálfu fullorðinna einstaklinga. Þá hefur einkum verið í umræðunni hversu skammt sú réttarvernd sem ætluð er 15–17 ára börnum nær.

Með lögum nr. 61/2007 var kynferðislegur lágmarksaldur hækkaður úr 14 árum í 15 ár. Í greinargerð með frumvarpi til þeirra laga kemur fram að þar sem íslensk börn hefji að stunda kynlíf í kringum 15 ára aldur sé varhugavert að hækka aldurinn enn frekar, til að tryggja að einstaklingar sem eiga í kynferðislegu sambandi við aðra einstaklinga á svipuðum aldri þurfi ekki að sæta refsingu vegna þess, einkum með tilliti til þess ef foreldrum annars þeirra er illa við ráðahaginn. Hins vegar virðist ekki hafa verið tekið tillit til þess að sleginn er ákveðinn varnagli í 2. másl. 1. mgr. 202. gr., en þar má finna ákvæði sem er sambærilegt ákvæðum í lögum annarra ríkja sem hafa verið nefnd „Rómeó-og-Júlíu“-ákvæði. Í ákvæðinu felst að samræði milli einstaklinga undir 15 ára aldri sé ekki refsivert þegar báðir aðilar eru á svipuðum aldri. Miðað við þau rök sem notuð voru í greinargerð með frumvarpi því er varð að lögum nr. 61/2007 mætti ætla að það hefði eftir sem áður getað orðið viðvarandi vandamál að foreldrar barna yngri en 15 ára kærðu kynferðislegt samneyti þeirra við eldri einstakling, þrátt fyrir að hann kynni að vera aðeins fáeinum árum eldri. Hins vegar hafa engir slíkir

dómar fallið héraendis, þrátt fyrir að rannsóknir hafi sýnt að hluti unglunga yngri en 15 ára, eða allt að 20%, byrji að stunda kynlíf fyrr.¹ Þá er einnig vert að nefna að saksóknari ákærir ekki ef mál þykir ekki líklegt til sakfellis. Varnaglenn stendur því fyrir sínu.

Í núgildandi lögum virðist vera gert ráð fyrir því að börn 15 ára og eldri hafi þroska og vitsmuni til að hafa sjálfsákvörðunarrétt til að stunda kynferðismök með fullorðnum einstaklingum, að því gefnu að þau tengsl séu ekki á milli þeirra sem getið er um í 201. og 202. gr. Hins vegar er ekkert aldursviðmið og því er löggjafinn hér að leggja blessun sína yfir samband t.d. 15 ára barns og 59 ára gamals einstaklings, líkt og reynt hefur á fyrir íslenskum dómstólum.² Fyrir hendi er ákvæði 1. mgr. 201. gr. og 3. mgr. 202. gr., eða svokallað tælingarákvæði, sem veita á börnum á aldrinum 15–17 ára ákveðna vernd að ákveðnum skilyrðum uppfylltum. Varðandi 1. mgr. 201. gr. hefur reynt óljóst hvað fellur nákvæmlega undir trúnaðarsamband milli fullorðins einstaklings og barns, með þeim afleiðingum að meintur gerandi var sýknaður.³ Varðandi 3. mgr. 202. gr. er börnum á aldrinum 15–17 ára veitt vernd upp að vissu marki gagnvart kynferðislegu samneyti við fullorðna einstaklinga, að því gefnu að gerandinn hafi beitt blekkingum, gjöfum, eða á annan hátt tælt barn til samræðis eða annarra kynferðismaka. Það hefur hins vegar reynt þrautin þyngri að sannreyna slíkt fyrir dómstólum. Dómstólar hafa t.d. virt það til sýknu ef brotþoli hafði samband við geranda að fyrra bragði. Í þeim tilvikum þar sem hefur verið sakfelld hefur þurft mikið til, svo sem gríðarlegan aðstöðu- eða þroskamun, langvarandi tímabil og þess háttar. Bendir það til þess að skilyrðin séu of þröng.

Í barnalögum, nr. 76/2003, og barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna sem lögfestur var með lögum nr. 19/2013 eru börn skilgreind sem einstaklingar undir 18 ára aldri og að rétt þyki að veita þeim ríkari vernd en fullorðnum með tilliti til þroska þeirra, vitsmuna og aðstöðu. Síðan lögin voru síðast endurskoðuð eru liðin 16 ár. Á þeim tíma hefur orðið mikil vitundarvakning í samfélaginu þegar kemur að kynferðisbrotum og kynferðislegri misnotkun. Ýmis mál hafa verið í deiglu undanfarið sem var jafnvel ekki vitneskja um að ættu sér stað árið 2007, t.d. þegar fullorðinn einstaklingur byggir upp trúnaðar- og tilfinningasamband við barn svo að hann eigi auðveldara með að hafa aðgang að því til að misnota það kynferðislega (e. *grooming*). Hugtakið er víðtækara en tælingarákvæði íslensku laganna í 3. mgr. 202. gr. og mun víðtækara en það trúnaðarsamband sem kveðið er á um í 1. mgr. 201. gr. Slík mál eru eftir sem áður alvarleg og töluvert algengari en flestir gera sér grein fyrir. Oft er sambandið með þeim hætti að fullorðni einstaklingurinn byggir upp trúnaðartraust og samband við barn meðan það er yngra en 18 ára, en sambandið er opinberað síðar þegar barnið verður lögráða. Í ljósi þess hve auðginnnt börn geta verið, þar sem þau búa ekki yfir reynsluheimi fullorðinna, er full ástæða til að taka þessi mál fastari tökum. Í dag er nánast algert lagalegt tómarúm þegar kemur að þessum tilvikum. Með því að hækka kynferðislegan lágmarksaldur í 18 ára má grípa þessi tilvik og tryggja börnum á aldrinum 15–17 ára þá vernd sem löggjafanum ber að gera. Í frumvarpi þessu er ekki lagt til að fella brott hið svokallaða „Rómeó-og-Júlíu“-ákvæði í 2. máls. 1. mgr. 202. gr., sem tryggir að einstaklingar undir 18 ára aldri sem eiga í samþykku kynferðissambandi á jafnræðisgrundvelli verði ekki sóttir til saka.

Það er von flutningsmanna þessa frumvarps að verði það að lögum muni það girða fyrir þær glufur sem núgildandi löggjöf býður upp á fyrir gerendur, með hagsmuni og vernd barna að leiðarljósi.

¹ Barnaverndarstofa, *Könnun á kynferðislegri misnotkun gegn börnum*, bls. 1.

² Hrd. 539/2007.

³ Til dæmis Hrd, 737/2012.

Um einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Með lögum nr. 37/2013 til breytinga á kynferðisbrotakafla almennra hegningarlaga voru gerð þau mistök að réttindi barna yngri en 15 ára voru skert. Ákvæðið kvað áður á um börn yngri en 16 ára, en var breytt í börn á aldrinum 15, 16 og 17 ára. Tilgangur þessarar greinar er að leiðrétta þau mistök.

Um 2. gr.

Markmið frumvarpsins er að efla réttarvernd barna á aldrinum 15–17 ára og er því miðað við að samræði eða önnur kynferðismök við öll börn undir 18 ára aldri verði gerð refsiverð. Lagt er til að 2. másl. 1. mgr. 202. gr. haldist óbreyttur svo að kynferðismök milli einstaklinga á svipuðum aldri og þroskastigi verði ekki refsiverð.

Til samræmis er einnig lagt til að hækka aldursviðmið 4. mgr. 202. gr. svo að það nái til barna yngri en 18 ára. Markmið þessa frumvarps er að öll börn, óháð aldri, njóti réttarverndar.

Um 3. gr.

Greinin þarfnast ekki skýringa.